Dr. Erdélyi Zsuzsanna 90. születésnapjára

„Ismét itten – itthon nekem." – ez a gondolat kívánkozott már 1966-ban, az akkor második ízben Nagykaposra látogató Erdélyi Zsuzsanna tollára. Pedig ez csak a kezdete volt annak a szeretetteljes kapcsolatnak, amely Nagykapos, a nagyapai szülőföld és az Erdélyi unokák között azóta kialakult. Az eleinte tartózkodó kaposiak ma már Zsuzsa néninek szólítják a

magyar néprajztudomány nagyasszonyát. Megkülönböztetett tisztelettel és szeretettel, mert ez kijár, és nemcsak a vallásos néphagyományok avatott kutatójának, a magyar folklorisztika európai hírű művelőjének, Nagykapos díszpolgárának, de magának az embernek, aki közvetlenségével gyakorta hozott közösségünkbe friss szellemiséget és hitet a nemzeti összetartozás erejében. És nemcsak Nagykaposon jelentett kivételes alkalmat Erdélyi Zsuzsanna egy-egy látogatása. Budapesti szakmai körökben elterjedt a vele kapcsolatos, kijelentés jellegű kérdés: „már megint viszi a műsort?" Ő vitte Kassára, a Bodrogközbe, Stószra és az apró falvakba, a dubčeki időszak lazább periódusában, elevenebbé téve a magyar-magyar szellemi érintkezéseket. Közösen az itteni partnerekkel: a Csemadok alapszervezeteivel és a kassai Batsányi Körrel egyeztetve. Az akkori generáció tagjai közül ki ne emlékezne a kassai Batsányi-estre, a stószi nagy találkozásokra Fábry Zoltánnál, a Bartók-, Arany-, Rákóczi-, Kazinczy-, Kodály-ünnepségekre, a Ballada-estre, a népzenei-népköltészeti előadásokra? Fantasztikus, és ma már elképzelhetetlen! Az előadók, művészek kiválasztását és felkérését Zsuzsa néni egymaga vállalta, így jöttek el hozzánk olyan kiváló egyéniségek mint Illyés Gyula, Keresztury Dezső, Czine Mihály, Ádám Jenő, a művészek közül Jancsó Adrienne, Csengery Adrienne, Török Erzsi, Faragó Laura és mások. A névsor koránt sem teljes! És hozta a „műsort" Kaposra is, sőt az Erdélyi unokák részvételével lett igazán igényesen szervezett az Ung-vidék szerte ismert, rendszeresen megtartott Erdélyi János Napok. Szakmai támogatásuk eredményeként jött létre Nagykaposon, a Magyar Közösségi Házban máig látogatható Erdélyi János Emlékszoba.

Vajon honnan merített erőt minderre a tudományos életben is jeleskedő asszony, feleség és édesanya? Két erőforrása volt: a hit és a család. Családjának tipikus közép-európai és magyar sors jutott: számkivetés, megpróbáltatás, méltánytalanság, pályamódosítások egész sora. Amíg Erdélyi János pályáját a szabadságharc törte ketté, addig az irodalomtudományban jeleskedő fiát és családját Trianon űzte el Kolozsvárról a csallóközi pusztára. A kolozsvári pezsgő szellemi környezetet, a védettséget felváltotta a „magyarként hontalanul a hazában állapot". Ezért született Erdélyi Zsuzsanna Komáromban, és lett nemcsak születése révén felvidéki, de lélekben is az, sorsközösséget vállalva velünk, felvidéki magyarokkal.

Az a szellemi környezet, amiben felnevelkedett és nem utolsósorban a genetika által örökbe kapott tehetség minden gond ellenére előrevetítette egy nagyívű pálya kezdetét. Őseihez hasonlóan az ő pályája is megtört. Édesapja halálával a sikeresen kezdődő muzsikusi pálya, és 1947-ben politikai okokból az ígéretesnek induló diplomata pálya.

Csak részben önszántából, inkább a sors akaratából lett néprajzos, ma már tudjuk, a néprajztudomány „szerencséjére". Mert a néprajz a „vérében van", ahogyan fogalmazott annak idején a népzenei gyűjtőcsoport megszervezésével és vezetésével megbízott Lajtha László, „majd megtanulja". És valóban, megtanult „néprajzosul". Ebben szerepe volt a családi készség és örökség mellett a csallóközi népi környezetnek is. A kutatóorvos férj szeretettel támogatta felesége tudományos munkáját, gyermekeiknek pedig olyan csodálatos édesapja volt, mint egykor ott, a csallóközi pusztában neki is. Csak ilyen családi háttérrel vállalhatta a gyűjtőutakat. Munkája során bejárta a történelmi Magyarország szinte minden táját. És olyan néprajzi anyagra talált, ami előtte elkerülte a kutatók figyelmét, ill. nem tudatosították annak különlegességét. A szaktudomány új műfajjal gyarapodott, az archaikus népi imádság kategóriájával. Bebizonyosodott, hogy ez a magyar anyag a késő-középkori nemzeti nyelvű szent költészet továbbélése a szóbeliségben. Minden európai nép hagyományában megtalálhatók a szövegpárhuzamok. Nálunk a szájhagyomány őrizte meg azt, amit szerencsésebb népeknél az írásbeliség. A magyar archaikus népi imádsághagyomány szövegei kötetben Erdélyi Zsuzsanna feltárása és szöveggondozása eredményeként első ízben 1974-ben jelentek meg. A több kiadást megélt kötet harmadik bővített kiadása – Hegyet hágék, lőtőt lépék – 1999-ben, immár 1104 oldalon a Kalligram kiadásában látott napvilágot.

„Csak az a szép, ami igaz."- írta közel másfél évszázaddal ezelőtt Erdélyi János. Az a hatalmas, mondhatnánk lélekemelő munka, amit a népköltészet – népismeret tudományában Erdélyi Zsuzsanna végzett igaz, és ezért szép. Igaz, mert értéket teremtett, mert megmutatta „a századokon át elhullajtott szellemi morzsákból csipegető koldusnép" költői tehetségét, gazdagítva ön- és múltismeretünket. Szép, mert értékálló és üzenete napjainkig élő, mint ahogyan ő maga is vallja: „Sok mindennel magyarázható, hogy ma is van igény a puhameleg szent költészetre, Mária ringató énekére a hideg karácsony tájékán és igény van a katartikus feltöltődésre, a Krisztust sirató anyai fájdalom hangjára az életígérő tavasz idején is."

Zsuzsa néni ma is tevékeny, bár nem a „műsort viszi", de előadásokat tart, tanulmányokat ír, tanítványokat okít, ott van a magyar szellemi élet élvonalában. Kívánjuk, hogy áldásos munkáját erőben, jó egészségben folytassa mindnyájunk örömére, és a magyar szellemi élet gazdagítására.

Demjénné Kovács Erna